

Prágai Tamás

Az eleven maszkok feltámadása

Az arca félhomályban van.

Nem a teljes arc – az arc felét árnyék borítja.

Félholdat metsz ki az árnyék az arcból.

A holdacska fényes, anyagszerű.

Az arc sarlója szűrőfényben.

A ráncok, pórusok, repedések mélyére hatol a fény.

Mélységet ad a kötőszövetnek.

Nem tudom arcnak látni.

Felület.

Túlságosan anyagszerű, puha, plasztikus felület.

Rugalmasnak vélem.

Szétszabdálja a fény, a sekély barázdákba árkokat varázsol, megtölti árnyékkal a domborulatok közeit.

Minél élesebb a fény, annál mélyebb az árnyék.

Nincs képem róla, mivel nem ismerem fel.

Az emlékezet a felület pillanatképet őrizi.

A felülethez nem tartozik személység.

Nem tudok személyiséget kapcsolni hozzá.

Az anyagszerűségét felismerem; nagyon is, bántóan emberi.

Közel hozom a képet.

Még anyagszerűbb, még ember-telenebb.

A fény megfosztotta emberszerűségétől ezt az arcot.

Kilépek a fénybe, az arc elé.

Most ugyanez történik velem.

Árnyékom egyre élesebb, a háttérbe olvad.

Fények és árnyékok foltja vagyok.

Elvesztettem emberszerűségemet.

A lexikonok a maszkokat három csoportba sorolják.

Rituális, színpadi és halotti maszkokat ismerünk.

A középső az elsőből származik, utóbbi pedig nyilván édestestvére annak.

A maszkok száma tehát egy.

Egyféle maszk van. Másként mondván: minden maszk rituális.

Az embernek arca csak sötétben lehet.

Amint az ember kiteszi arcát a fénynek, a fény kiemeli az arcból a maszkot.

A nappal embere maszk nélkül nem képzelhető el. A fény az arcot a tudatalattiba szorítja – nem véletlen, hogy a pszichológia, Jung óta, kiemelt jelentőséget tulajdonít az ÁRNYÉK szónak.

Az arcot az árnyékból kiemelni csak a rítus kivételes pillanataiban lehetséges. Arkhilokhosz a 77. töredékben megjegyzi: „Tudom, hogyan kell vezet-

ni Dionüszosz úr énekét, a dithüramboszt, ha a bor villáma vág bele lelkembe.” E töredék elég, hogy másokkal együtt a dithürambosz atyjának tartsuk Arkhilokhoszt. Tegyük hozzá: a modern ember nem ismeri a rítus villámát.

A racionális berendezkedésű kor Dionüszosz mámorától retteg. Dionüszosz ma a leghidegebb, legidegenebb isten. Senki sem áll nála távolabb tőlünk. Ezért az ember arcát a rítus belső villáma, belső lobbanása sohasem hatja át. Sugárzó embert nem ismerünk. A környezetünkben állampolgárok, művészek, alkalmazottak, nők, politikusok, tanárok, adóalanyok, médiaemberek, könyvelők, orvosok, férfiak, vállalkozók, hajléktalanok mozognak.

Az ember arca árnyékban van, rejtető sötétben.

A maszk játék révén változik színpadi maszkká. A játék: nyelv, gesztusok és hangok jelrendszere. A rítus önkívület, a játék öröm. A játék valódi maszkja a nyelv. A játékban a nyelv által veszünk részt; mozdulatunk egy-egy nyelv elemei, szavaink gesztusai és ízei. A játék: valódi. Pontosabban: nincs választóvonal játék és valódi között. Az őszinte pillanat: öntudatlan játék. Hamvas a *Karnevál*ban ennek a tapasztalatnak a leleplezését célozza: a *Karnevál* játék és valóság azonosságának leleplezése. De a leleplezés is játék. Mámor, szerelem? Játék.

A férfikor delén ráébredünk majd, hogy mindaz, amit a romantika ránk hagyott, a nemzeti liberalizmustól a szabad szerelem tiszteletén át a művészeti formáig: játék.

„Azt hitte, érzékei játszanak vele – mutatja be Baradlay Jenőt Jókai az Alfonsine-nal való találkozáskor.

– A delnő egyedül jött hozzá, a társaságtól elszökve. Tekintetében zavar, felindultság látszott, jövetelét széles elhatározottság jellemzé. Egyenesen, minden tétova nélkül odaveté magát Jenő keblére, átkarolta nyakát, s az indulat reszkető hevével rebegé:

– Barátom! El akarnak minket egymástól választani!

– Kicsoda? – kérde Jenő, ki meg volt ijedve Alfonsine jöttétől, ölelésétől és a mondott szavaktól.

– Ők! Ők! – fuldoklá a leány. És elkezdte zokogni, és zokogása közben annál görcsösebben fonta át karjaival Jenő vállait.

(...)

Jenő kedélye még ködösebb lett, akaratát zsibbasztá minden szó.

A hölgy pedig egyre szenvedélyesebben szól:

– De én nem engedem magam tőled elszakítani; én tied maradok, tied örökké; életben, halában a tied. Nőd, – szeretőd, – áldozatod; – aki imád, aki meghal érted. Aki elkárhozik érted!

S a szenvedélyes szavakat őrzöngő csókok bélyegezték; a hölgy feledni látszott mindent, mi kivüle él; lelkét igyekezett átlehelni kedvesébe. Arcza lángolt, szemeiben lélekgyujtogató tűz égett; egy pillanatban kaczagott és sírt, és minden tagja reszketett és szikrázott, a hol kedveséhez ért. Akit azután egészen magával ragadt ez a szenvedélyes bódulat.

Mint az ezeregy éj szellemidézője, ki előtt a felhívott tündér felhőmagaságig emelkedik, s magát az idézőt is kábultan ragadja magával.

Jenő reszketve omlott térdre a hölgy lábaihoz, s átölelte egy szenvedélyes szorítással. Most már nem ismert magára többé.

Akkor hirtelen ijedten taszítá őt el magától Alfonsine, s idegesen összeborzadt.

– Az Istenre! Jenő! Legyen ön eszénel, látja, hogy én elvesztém az enyimet. Ki véd meg engem, ha ön nem?

S itt arczát eltakarva, a szemérmes szemrehányás keserű könnyeire fakadt...”

Ismétlem: „...nem ismert magára többé.”

Bizony nem. *A kőszívű ember fiaiban* (1869) Jókai Alfonsine játékát leplezi le, egy nagyobb, átfogóbb leleplezés részeként.

Ez a nagyobb leleplezés a játékot leplezi le.

A játék leleplezése után nehéz nyugodt szívvel kiejteni a szót: „önmagam”; de arra, hogy a játék leleplezésének üdvtörténeti jelentősége nyilvánvaló legyen, még várni kell.

Franz Rosenzweig *A megváltás csillagát* 1921-ben publikálja.

Szemtelen Arcátlan (videó installáció)

Technika: projektorral vetített kép+ tükör
Szinopszis: Két fehér fal egymással szemben. Az egyik falra maszkszerű, grimaszoló olykor mosolygó, egymásba úszó arcok vannak vetítve, melyek szeme helyén egy-egy kerek tükör belógatva. A szemben lévő falon a két tükröződő szem látszik, melyek saját szemtelen arcukat nézik.

Alkotók: ötlet, operatőr, vágó: Németh Balázs Kristóf; kivitelezés: Németh Balázs Kristóf, Kovács Kristóf

Megjegyzés: Az installáció az Ekszpanzió XXII. Nemzetközi Kortársművészeti Találkozó, Arc-Maszok témát összegző kiállításra készült.

Helyszín: Magyar Műhely Galéria

Elhangzott: Ekszpanzió XXIII., ArcMaszk összegző kiállítás-performanszán, 2011. április 6.

Videoinstallációk Németh Balázs Kristóf: *Szemtelen-arcátlan* című opusából